

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА”
(для бакалаврів)**

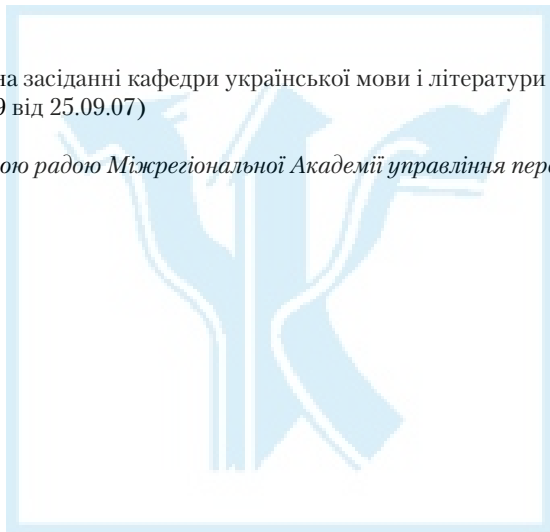
МАУП

Київ 2008

Підготовлено доцентом кафедри української мови і літератури МАУП
І. Г. Саєвич

Затверджено на засіданні кафедри української мови і літератури
(протокол № 9 від 25.09.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Саєвич І. Г. Методичні матеріали щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Вступ до мовознавства” (для бакалаврів). — К.: МАУП, 2008. — 18 с.

Методичні матеріали містять пояснювальну записку, тематичний план, зміст самостійної роботи з дисципліни “Вступ до мовознавства”, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2008

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Самостійна робота студентів є складовою навчального процесу, основним засобом опанування навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Мета самостійної роботи студентів з дисципліни “Вступ до мовознавства” — сприяти засвоєнню в повному обсязі навчальної програми і формуванню самостійності як важливої професійної якості, суть якої полягає в умінні систематизувати, планувати та контролювати власну діяльність.

Завдання самостійної роботи студентів з курсу — засвоєння відповідних знань, їх закріплення та систематизація, а також застосування при розв'язанні практичних завдань. Самостійна робота забезпечує підготовку студентів до поточних аудиторних занять.

Зміст самостійної роботи студентів з курсу визначається навчальною програмою дисципліни, а також цими Методичними матеріалами.

До основних форм самостійної роботи студентів з дисципліни “Вступ до мовознавства” належать такі:

- вивчення окремих тем або питань, передбачених для самостійного опрацювання;
- виконання домашніх завдань;
- підготовка до практичних занять;
- підготовка до різних форм практичного контролю;
- пошук та огляд літературних джерел за заданою проблематикою;
- написання реферату за заданою проблематикою.

У процесі самостійної підготовки до практичних занять студенти повинні опрацювати прослуханий лекційний матеріал, всебічно розглянути зміст питань, що виносяться на заняття, проштудіювати навчальні джерела. Перевірку засвоєння знань студенти здійснюють за допомогою питань для самоконтролю.

Практичні завдання мають на меті закріпити теоретичні знання студентів. Їх необхідно виконувати письмово.

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів:

- оцінка “відмінно” — студент повно і всебічно розкриває винесені для самостійного опрацювання питання теми, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну думку щодо відповідної теми і може аргументовано її доводити;

- оцінка “добре” — загалом рівень знань студента відповідає викладеному для оцінки “відмінно”, проте припустився кількох помилок при розв’язанні завдань, винесених для самостійного опрацювання, обґрунтування неточні, не підтверджуються доказами;
- оцінка “задовільно” — студент у загальних рисах розкрив питання, винесені для самостійного опрацювання, розуміє їх сутність, намагається робити висновки, але при цьому припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно;
- оцінка “незадовільно” — студент не може відповісти на поставлене запитання або відповідає неправильно, не розуміє суті запитання, не може зробити висновків.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми	Ауд. год.	Сам. год.
1	2	3	4
	Змістовий модуль I. Загальні питання мовознавства		
1	Вступ	2	1
2	Природа, сутність, функції та будова мови	6	2
3	Походження і розвиток мови	2	1
4	Мовна типологія	4	1
	Змістовий модуль II. Основні категорії фонетики та лексикології		
5	Фонетика. Звуки мови, їх вивчення і класифікація	2	1
6	Фонетичні одиниці та засоби. Фонетичні процеси	4	1
7			3
8	Письмо, його види та історія	4	1
9	Лексикологія	2	1
10	Лексико-семантична система мови	2	1
	Розвиток лексичної системи мови		

1	2	3	4
	Змістовий модуль III. Основні категорії граматики		
11	Загальна характеристика граматики	2	1
12	Морфологія	4	1
13	Частини мови		1
14	Синтаксис. Словосполучення. Речення	2	2

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
з дисципліни

“ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА”

Змістовий модуль I. Загальні питання мовознавства

Тема 1. Вступ

Питання для самоконтролю

1. Мовознавство як наука.
2. У чому полягає різниця між конкретним і загальним мовознавством?
3. Чим різняться теоретичне і прикладне мовознавство?
4. Основні проблеми “Вступу до мовознавства”.
5. Зв'язок мовознавства з суспільними науками.
6. Визначення терміна “метод”.
7. Основні методи дослідження мови.
8. Суть і завдання описового методу.
9. Об'єкт дослідження порівняльно-історичного методу. Практичне застосування зіставного методу.
10. Мета структурного методу. Спільне та відмінне описового та структурного методів.

Література: основна [1; 7; 9–11; 15];
додаткова [3; 5; 11–13; 15; 18]

Тема 2. Природа, сутність, функції та будова мови

Питання для самоконтролю

1. Які погляди на мову відомі в науці?
2. Основні функції мови.

3. Особливості зв'язків мови з суспільством.
4. Що таке мовна політика? Яких мовних сфер торкається мовна політика?
5. Різновиди загальнонародної мови.
6. Літературна мова як вища форма загальнонародної мови.
7. Професійна і територіальна диференціація мови.
8. Взаємозв'язки мови і мислення.
9. Відмінності між мовою і мовленням. Практичне значення розмежування мови і мовлення.
10. Визначення знака.
11. Відмінності мови як знакової системи від інших знакових систем.
12. Тлумачення термінів “система” і “структура”.
13. Характеристика структури мови. Основні мовні одиниці.
14. Визначення термінів “синхронія” і “діахронія”. Особливості синхронічного і діахронічного підходів до вивчення мови.

Практичні завдання

Завдання 1. Доведіть, що мова є соціологічним, а не біологічним чи психологічним явищем.

Завдання 2. Доведіть, що мова є системою.

Література: основна [1–3; 7; 9–12; 15];
додаткова [3–5; 8; 13; 15; 18]

Тема 3. Походження і розвиток мови

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте основні гіпотези походження мови.
2. У чому полягає сутність розвитку мови?
3. Яка різниця між племінною мовою, мовою народності і національною мовою?
4. Які причини мовних змін є зовнішніми?
5. Що є результатом мовних контактів?
6. З якою метою створюють штучні мови?
7. Охарактеризуйте внутрішні причини мовних змін.
8. Фактори мовного розвитку.
9. Шляхи виникнення національних мов.
10. Мовна норма, її кодифікація та поширення.

Теми рефератів

1. Мова як історична категорія.
2. Літературна мова як одна з форм національної культури.
3. Штучні міжнародні мови.
4. Основні гіпотези походження мови.
5. Зв'язок розвитку мови з історією суспільства.

Література: основна [1; 7; 9; 11];
додаткова [3; 5; 8; 12; 13; 15]

Тема 4. Мовна типологія

Питання для самоконтролю

1. За якими ознаками характеризують мови світу?
2. Характеристика мов світу за структурою, кількістю носіїв, наявністю писемності, ступенем їх вивчення, суспільними функціями.
3. У чому полягає сутність порівняльного вивчення мов?
4. На яких засадах ґрунтується генеалогічна класифікація мов?
5. Які основні об'єднання споріднених мов вам відомі?
6. Назвіть основні мовні сім'ї.
7. Охарактеризуйте групи мов індоєвропейської сім'ї.
8. Слов'янські мови, їх виникнення і сучасне поширення.
9. Що є основою типологічної класифікації мов?
10. Охарактеризуйте основні типи мов (ізолюючі, аглютинативні, інкорпоруючі, флективні).

Практичні завдання

1. Охарактеризуйте слов'янські, германські та романські мови за генеалогічною класифікацією.
2. Визначте, до яких сімей, груп і підгруп належать такі мови: санскрит, українська, італійська, угорська, датська, польська, циганська, англійська, іспанська, вірменська, литовська, македонська.

Література: основна [9; 10; 14; 15; 17];
додаткова [6; 9; 12]

Змістовий модуль II. Основні категорії фонетики та лексикології

Тема 5. Фонетика. Звуки мови, їх вивчення і класифікація

Питання для самоконтролю

1. Фонетика як лінгвістична дисципліна.
2. Три аспекти у вивченні звуків мови.
3. Сутність понять “сила звука”, “висота звука” “довгота звука”, “тембр звука”.
4. Характеристика мовленнєвого апарату.
5. Принципи класифікації звуків мови.
6. Основні відмінності між голосними і приголосними звуками.
7. Класифікація голосних звуків.
8. Класифікація приголосних звуків.

Практичне завдання

Охарактеризуйте кожен звук у словах *дзеркало*, *ганок*, *боротьба*, рос. *чайка*, нім. *Bürger* “громадянин”, англ. *this* “цей”, *part* “частина”.

Література: основна [7–9; 11; 17];
додаткова [7; 16]

Тема 6. Фонетичні одиниці та засоби. Фонетичні процеси

Питання для самоконтролю

1. На які відрізки фонетично членується мовленнєвий потік?
2. Чому склад, а не звук вважають мінімальною одиницею мовленнєвого потоку?
3. Які типи складів виокремлюють?
4. Охарактеризуйте дифтонг як фонетичну одиницю.
5. Які типи наголосів характерні для різних мов?
6. Яким є наголос у українській, англійській, російській і польській мовах?
7. Охарактеризуйте основні компоненти інтонації.
8. У чому полягає сутність комбінаторних звукових змін?
9. Чим відрізняється акомодация та асиміляція?
10. Охарактеризуйте такі фонетичні процеси, як дисиміляція, метатеза і епентеза.
11. У чому полягає сутність позиційних звукових змін?
12. Чим відрізняється транскрипція від існуючих систем письма?

Практичні завдання

1. Поділіть на склади слова *весна, гострий, знання, міністерство, видавництво, безсмертя*. Охарактеризуйте кожен склад.
2. Затранскрибуйте слова *піддашся, шістдесятиліття, ящірка, н'ять*.
3. Визначте фонетичні процеси у словах: *просьба, горіх, що, серце, смієшся, строк, хто, няня, молотьба, вісник*; рос. *гриб, легко, мять, показчик, февраль, знаменосец, мрамор*.

Література: основна [7–9; 11; 17];

додаткова [7; 16]

Тема 7. Письмо, його види та історія

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає значення письма в історії суспільства?
2. Що таке “предметне письмо”?
3. Назвіть етапи розвитку графічного письма.
4. Що таке піктографія? Де застосовують піктографію у наш час?
5. Чим відрізняється ідеографія від піктографії? Які існують різновиди ідеографії? Які народи користуються ідеографічним письмом у наш час?
6. Що таке фонографія? Де і коли вона виникла?
7. Які мови користуються силабічною системою письма?
8. Що таке консонантне письмо? Де ця система письма використовуються нині?
9. Розкрийте сутність буквенно-звукового письма. Де воно зародилося?
10. Графіка. Предмет графіки.
11. Які чотири сім'ї алфавітів існують на Землі?
12. Що є предметом орфографії?
13. Принципи орфографії.
14. Який принцип є основним для української, російської, білоруської, англійської мов та тієї іноземної мови, яку ви вивчаєте?

Теми рефератів

1. Значення письма в історії суспільства.
2. Етапи і форми розвитку графічного письма.
3. Ідеографія і її розвиток.

4. Розвиток звукового письма.
5. Принципи орфографії.

Література: основна [7–9; 11; 17];
додаткова [7; 16]

Тема 8. Лексикологія

Питання для самоконтролю

1. Що вивчає лексикологія?
2. Предмет загальної, конкретної, історичної та зіставної лексикології.
3. З яких наукових дисциплін складається лексикологія в широкому тлумаченні? Що вони вивчають?
4. Дайте визначення слова. Чому важко дати визначення слова?
5. Чим відрізняється слово від морфеми і словосполучення?
6. Назвіть основні ознаки слова.
7. Класифікація слова за способом номінації.
8. У чому полягає різниця між термінами *слово* і *лексема*?
9. Дайте визначення лексичного значення слова.
10. Із яких компонентів складається лексичне значення?
11. Як співвідносяться слово, поняття і концепт?
12. Що таке внутрішня форма слова?

Теми рефератів

1. Значення етимології для історії мови.
2. Класифікація фразеологізмів.
3. Ономастика як розділ лексикології.
4. Предмет і завдання ономасіології та семасіології.
5. Основні види одномовних словників.

Література: основна [4–6; 9; 11; 12; 17];
додаткова [16; 17]

Тема 9. Лексико-семантична система мови

Питання для самоконтролю

1. На чому ґрунтується системність лексики?
2. Які різновиди парадигматичних відношень існують у лексико-семантичній системі?

3. Що таке лексико-семантичне поле?
4. Специфіка лексико-семантичних полів у різних мовах.
5. Структура лексико-семантичного поля.
6. На які групи ділиться лексика за вживаністю? Які слова входять до активної лексики?
7. Що таке табу і евфемізми?
8. Як членується лексика за стилістичною класифікацією?
9. Для чого потрібно знати стилістичну класифікацію лексики?
10. Дайте визначення терміна. Назвіть основні ознаки терміна.

Теми рефератів

1. Парадигматичні відношення у лексиці.
2. Синтагматичні відношення у лексиці.
3. Загальноживані слова як основа єдності лексико-семантичної системи мови.
4. Соціально обмежена лексика.
5. Табу й евфемізми в українській мові.

Література: основна [4–6; 9; 11; 12; 17];
додаткова [16; 17]

Тема 10. Розвиток лексичної системи мови

Питання для самоконтролю

1. Причини історичних змін у лексиці.
2. Які слова називають архаїзмами? Яка відмінність між власне архаїзмами та історизмами?
3. Назвіть групи лексичних архаїзмів.
4. Семантичні архаїзми.
5. Які слова називають неологізмами? Які види неологізмів ви знаєте? Що таке авторські неологізми? Який ще існує термін для їх позначення?
6. Розкрийте причини лексичних запозичень.
7. Яка різниця між лексичними запозиченнями й кальками?
8. Яких змін зазнають запозичені слова при їх адаптації в мові?
9. Що означає термін *туризм*? Як потрібно ставитися до іншомовних запозичень?
10. Історична лексикологія.

Теми рефератів

1. Основні чинники історичних змін у лексиці.
2. Архаїзми та історизми у сучасній українській літературній мові.
3. Лексичні та семантичні неологізми.
4. Оказіоналізми як різновид неологізмів.
5. Семантичні й словотвірні запозичення.

Література: основна [4–6; 9; 11; 12; 17];
додаткова [16; 17]

Змістовий модуль III. Основні категорії граматики

Тема 11. Загальна характеристика граматики

Питання для самоконтролю

1. Який розділ мовознавства називають граматикою?
2. Які різновиди граматики ви знаєте?
3. З яких розділів складається граматика? Дайте визначення цих розділів.
4. Що є предметом морфології і синтаксису?
5. Що таке граматичне значення? Чим воно відрізняється від лексичного?
6. Типи граматичних значень.
7. Дайте визначення граматичної категорії. Що необхідно враховувати при визначенні граматичної категорії?
8. Класифікація граматичних категорій.
9. Назвіть і охарактеризуйте основні граматичні категорії.
10. Що таке лексико-граматичні розряди (категорії)? Чим вони різняться від граматичних категорій?

Теми рефератів

1. Відмінності між граматичним та лексичним значенням слів.
2. Основні одиниці граматичної будови мови.
3. Морфологічні граматичні категорії.
4. Синтаксичні граматичні категорії.
5. Граматична категорія роду та способи її вираження.

Література: основна [4; 5; 8; 9; 11; 17; 35];
додаткова [1; 7; 14; 19]

Тема 12. Морфологія

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення морфемі і обґрунтуйте його.
2. Які типи значень властиві морфемам?
3. На які два види поділяються морфемі?
4. Дайте визначення афікса. Чим афікс відрізняється від кореня?
5. Граматична форма слова.
6. Наведіть приклади синтетичних і аналітичних форм слова.
7. Що ви розумієте під способом вираження граматичних значень?
8. Які способи вираження граматичних значень називають синтетичними? Назвіть основні синтетичні способи вираження граматичних значень.
9. Які аналітичні способи вираження граматичних значень вам відомі? Розкажіть про них і наведіть приклади.
10. Які синтетичні та аналітичні способи вираження граматичних значень поширені в іноземній мові, яку ви вивчаєте?

Практичне завдання

Розділіть подані слова на морфемі, вказуючи послідовність їх сполучення з коренем (необхідною основою): *співчутливий, левеня, бездушний, знижувати, розтрьохкаться, невичерпний, всесвіт, надійти, друкарський, загальновідомий, співробітниця.*

Теми рефератів

1. Морфема як мінімальна двостороння одиниця мови.
2. Синтетичні способи вираження граматичних значень.
3. Аналітичні способи вираження граматичних значень.
4. Порядок слів та інтонація як спосіб вираження граматичного значення.

Література: основна [4; 5; 8; 9; 11; 17];
додаткова [1; 7; 14; 19]

Тема 13. Частини мови

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення частин мови. Які основні критерії виділення частин мови ви знаєте?

2. Проблема провідного критерію.
3. Чи можна один і той самий критерій використовувати як провідний для класифікації слів за частинами мови в різних мовах? Обґрунтуйте свою відповідь.
4. Де зародилося вчення про частини мови?
5. Звідки бере свій початок європейська традиція класифікації слів за частинами мови?
6. Що розуміли під частинами мови в Давній Греції?
7. Чим різниться класифікація частин мови В.В.Виноградова від традиційної?
8. Чи можливо побудувати однакову для всіх мов систему частин мови? Обґрунтуйте свою відповідь.
9. Специфіка частин мови в різних мовах світу.
10. Охарактеризуйте частини мови, вказуючи на їх основні ознаки.

Теми рефератів

1. Критерії виділення частин мови.
2. Формально-граматичний (морфологічний) критерій виділення частин мови.
3. Історія граматичних концепцій частин мови.
4. Частини мови в різних мовах.
5. Специфічні ознаки основних частин мови.

Література: основна [4; 5; 8; 9; 11; 17];
додаткова [1; 7; 14; 19]

Тема 14. Синтаксис. Словосполучення. Речення

Питання для самоконтролю

1. Яку синтаксичну конструкцію називають словосполученням?
2. Як називають синтаксис, який вивчає словосполучення?
3. Чим синтаксичні словосполучення відрізняються від фразеологічних?
4. На які групи поділяються словосполучення за структурою?
5. Що спільного і відмінного є в узгодженні і керуванні, узгодженні і координації, в керуванні й координації, в тяжінні й узгодженні, в тяжінні й керуванні?
6. Наведіть відомі вам визначення речення і зіставте їх. Які аспекти і властивості речення в них відбиті?

7. Назвіть основні властивості речення, які його відрізняють від інших структурних одиниць мови.
8. Які два аспекти виділяють у реченні? Яким терміном називають речення, коли його розглядають як одиницю мовлення?
9. Роль інтонації в оформленні речення.
10. Що таке комунікативний тип речення? Які комунікативні типи речень ви знаєте?
11. Що таке структурна схема речення?
12. Поясніть, що таке актуальне членування речення. Які засоби актуального членування речення використовуються в мовах світу? Наведіть конкретні приклади.

Теми рефератів

1. Синтаксичні категорії речення.
2. Предикативність і модальність як основні ознаки речення.
3. Граматичне і актуальне членування речення.
4. Лінгвістика тексту як нова галузь мовознавчої науки.

Література: основна [4; 5; 8; 9; 11; 17];
додаткова [1; 7; 14; 19]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Білецький А. О. Про мову й мовознавство. — К., 1996.
2. Варпахович Л. В. Лингвистика в таблицах и схемах. — Минск, 2003.
3. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. — К., 1985.
4. Донець Л. С., Мацько Л. І. Вступ до мовознавства: Практикум. — К., 1989.
5. Калабина С. И. Практикум по курсу “Введение в языкознание”. — М., 1985.
6. Камчатнов А. М., Николина Н. А. Введение в языкознание. — М., 2001.
7. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства. — К. — Одеса, 1991.
8. Кондратов Н. А. и др. Сборник задач и упражнений по введению в языкознание. — М., 1991.
9. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. — К., 2005.
10. *Лингвистический энциклопедический словарь.* — М., 1990.

11. *Маслов Ю. С.* Введение в языкознание. — М., 1987.
12. *Мурат В. П.* Введение в языкознание. Методические указания для студентов филологических факультетов университетов. — М., 1988.
13. *Норман Б. Ю.* Сборник задач по введению в языкознание. — Минск, 1989.
14. *Теоретические основы классификации языков мира.* — М., 1980.
15. *Тищенко К.* Метатеорія мовознавства. — К., 1996.
16. *Штерн І. Б.* Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енциклопедичний словник, 1998.
17. *Ющук І. П.* Вступ до мовознавства. — К., 2000.

Додаткова

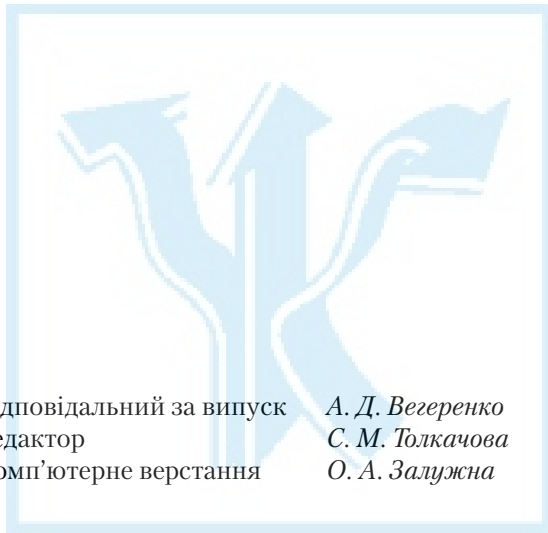
1. *Бацевич Ф. С.* Основи комунікативної лінгвістики. — К., 2004.
2. *Булатецька Л. І.* Теорія і теоретизація у лінгвістиці. — Вінниця, 2004.
3. *Залевская А. А.* Введение в психолінгвістику. — М., 2000.
4. *Кісь Р.* Мова, думка і культурна реальність (від О. Потебні до гіпотези мовного релятивізму). — Львів, 2002.
5. *Кочерган М. П.* Загальне мовознавство. — К., 2003.
6. *Левицький Ю. М.* Мови світу: Енциклопедичний довідник. — Львів, 1998.
7. *Лінгвістичний аналіз: Практикум /* За ред. Г. Р. Передрій. — К., 2005.
8. *Лінгводидактика: Курс лекцій.* — К., 2005.
9. *Мови Європейського культурного ареалу: розвиток і взаємодія.* — К., 1995.
10. *Науменко А. М.* Філологічний аналіз тексту (основи лінгвопоетики). — Вінниця, 2005.
11. *Перебийніс В. І.* Статистичні методи для лінгвістів. — Вінниця, 2002.
12. *Положний М. М.* Курс лекцій з лінгвоісторіографії. — Вінниця, 2004.
13. *Семчинський С. В.* Загальне мовознавство. — К., 1996.
14. *Сопоставительная грамматика русского и украинского языков.* — К., 2003.
15. *Степанова Л. Г.* Итальянская лингвистическая мысль XIV–XVI веков (от Данте до позднего Возрождения). — СПб., 2000.

16. *Сучасна українська літературна мова* / М. Я. Плющ, С. П. Шевченко, Н. Я. Грипас. — К., 2001.
17. *Ткаченко О.* Українська мова і мовне життя світу. — К., 2004.
18. *Шевельов Ю.* Портрети українських мовознавців. — К., 2002.
19. *Шульжук К. Ф.* Синтаксис української мови. — К., 2004.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни “Вступ до мовознавства”	4
Зміст самостійної роботи з дисципліни “Вступ до мовознавства”	5
Список літератури	15

Відповідальний за випуск	<i>А. Д. Вегеренко</i>
Редактор	<i>С. М. Толкачова</i>
Комп'ютерне верстання	<i>О. А. Залужна</i>

МАУП

Зам. № ВКЦ-3433

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП